

***Miszna. Zeraim (Nasiona)*, R. Marcinkowski (red. naukowa), Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.**

***Miszna. Moed (Święto)*, R. Marcinkowski (red. naukowa), Wydział Orientalistyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.**

W ubiegłych dwóch latach ukazały się w polskim tłumaczeniu, z obszernym aparatem krytycznym, dwa pierwsze porządki *Miszny*, mianowicie *Zeraim (Nasiona)* oraz *Moed (Święto)*. Autorem tłumaczenia i opracowania jest wybitny polski hebraista Roman Marcinkowski.

Miszna powstała ok. 200 roku na terenie Palestyny, głównie w Galilei, która po upadku powstania Bar Kochby stała się schronieniem dla wielu uczonych rabinów zmuszonych do opuszczenia obszaru Judei. Jej autorem, a właściwie kompilatorem i redaktorem był Jehuda ha-Nasi, zwany również „Rabenu Hakadosz”, czyli „Naszym świętym nauczycielem” ze względu na autorytet, jakim cieszył się wśród jemu współczesnych. W sześciu tomach, zwanych porządkami, zebrał on w *Misznie* głównie tradycje sięgające rabiego Akiwy, przekazane przez jego ucznia Meira.

Miszna jest uważana za trzon tzw. Tory Ustnej, czyli – według tradycji Żydowskiej – nauk przekazanych Mojżeszowi na Synaju, lecz nie utrwalonych w Pięcioksięgu (Torze Spisanej). *Miszna* zawiera głównie wyjaśnienia przykazań Tory Spisanej i wraz z *Gemara*, na którą złożyły się późniejsze wyjaśnienia rabinów, tworzy Talmud. Każdy z porządków *Miszny* dzieli się na traktaty (łącznie sześćdziesiąt trzy), a te z kolei dzielą się na rozdziały i lekcje, zwane także misznami.

Dla tradycji Żydowskiej *Miszna* stanowi podstawowy komentarz do Biblii Hebrajskiej. Nie jest też bez znaczenia dla tradycji chrześcijańskiej, która na wzór wielkich Ojców Kościoła, Orygenesusa (+254) i Hieronima (+419), z uwagą przygląda się starożytnej egzegezie rabinistycznej, by czerpać z niej inspiracje ubogacające chrześcijańskie rozumienie Biblii. Ta otwartość na tradycję Hebrajską została podkreślona w licznych tekstach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, spośród których należy wymienić dokument Papieskiej Komisji Biblijnej „Naród Żydowski i jego Święte

Pisma w Biblii chrześcijańskiej” z r. 2002, który w p.9 prezentuje genezę i znaczenie *Miszny* oraz rozdział poświęcony metodzie odwoływania się do Żydowskich tradycji interpretacyjnych w dokumencie tejże Komisji „Interpretacja Pisma Świętego w Kościele” z r. 1993.

Porządek *Zeraim* (*Nasiona*) otwiera traktat *Berachot* (*Błogosławieństwa*). Odzwierciedla to religijny obraz świata. Ziemia jest własnością Boga, dlatego najpierw Jemu należy oddać cześć, by następnie przystąpić do codziennych zajęć, między innymi pracy na polu, której poświęcony jest ten dział *Miszny*. Zawiera on przepisy Tory dotyczące rolnictwa, na przykład pozostawienia części pola lub sadu dla ubogich, wydzielenia darów i dziesięciny dla kapłanów i lewitów, przeznaczenia części plonów na pielgrzymkę do Jerozolimy, zaniechania zrywania owoców w ciągu trzech pierwszych lat po zasadzeniu drzewa, składania ofiary z pierwocin, zakazu mieszania gatunków roślin, zwierząt i odzieży, jak również zasad dotyczących roku szabatowego. Nietrudno zauważyć, że wiele z tych przepisów – sięgających pierwszej połowy I wieku – znajduje swoje tło i odzwierciedlenie w tekstach Ewangelii.

Drugi z prezentowanych w tym miejscu porządków *Miszny*, mianowicie *Moed* (*Święto*), obejmuje dwanaście traktatów ułożonych w kolejności od najdłuższego do najkrótszego. Pierwszy z nich dotyczy dnia szabat, trzeci – Paschy, piąty – Dnia Pojednania (*Jom Kipur*), szósty – święta *Sukot* (szafasów), ósmy – Początku Roku (*Rosz haszana*), itd. Wprawdzie Świątynia Jerozolimska w okresie ostatecznej redakcji *Miszny* leżała w gruzach, niemniej jednak w porządku *Moed* znajdziemy również przepisy dotyczące kultu i składania ofiar. Epizody ewangeliczne związane z poszczególnymi świętami Żydowskimi oraz świątynny kontekst działalności Jezusa stają się lepiej zrozumiałe w świetle tego działu *Miszny*.

Do czasu opublikowania przez R. Marcinkowskiego dwóch pierwszych porządków *Miszny*, polski odbiorca mógł korzystać jedynie z fragmentarycznych i pozbawionych aparatu naukowego tłumaczeń tego dzieła. Przekład obu traktatów został dokonany z języka hebrajskiego na podstawie tekstu *Miszny* opracowanego przez Chanocha Yałona według wydania z komentarzem Chanocha Albecka: *Szisz Sidre Miszna*, opublikowanego w Jerozolimie w r. 2008. Uwzględniono również szereg innych współczesnych opracowań *Miszny* i komentarzy do niej.

Język *Miszny* jest specyficzny, gdyż wyraża przepisy religijne, nakazy, zakazy, wyjaśnienia, pouczenia i praktyczne wskazówki dotyczące zasad postępowania w różnych okolicznościach. Ten tzw. język halachy wymagał

w polskim przekładzie dodania słów wyjaśniających, co tłumacz zaznaczył przy pomocy nawiasów kwadratowych. Nie można się też było obejść bez odwoływania się do terminologii hebrajskiej. W tym celu tłumacz zastosował maksymalnie uproszczoną polską transliterację fonetyczną, która ułatwi odbiorcy poprawne odczytanie słów hebrajskich.

Twórczym i oryginalnym dziełem R. Marcinkowskiego są obszerne przypisy do tekstu, w których znajdujemy zarówno wyjaśnienia trudniejszych pojęć i terminów, wprowadzenie w kontekst historyczno-kulturowy poszczególnych przepisów *Miszny*, jak również nawiązania do tekstów biblijnych oraz innych dzieł starożytnych, mogące pod względem tematyki ułatwić odbiór tekstu i pogłębić jego rozumienie.

Podsumowując, jesteśmy przekonani, że ze względu na dokładność i precyzję przekładu, jak i bogate opracowanie zawarte w przypisach do tekstu, przekład dwóch pierwszych porządków *Miszny* R. Marcinkowskiego (z nadzieją na owocną kontynuację dzieła) stanowi obecnie jedno z najważniejszych dokonań polskiej hebraistyki i cenny wkład w polską kulturę, która na przestrzeni wieków czerpała liczne inspiracje z tradycji żydowskiej. Publikacja jest niezbędna nie tylko dla badaczy tradycji hebrajskiej, ale również dla biblistów, zarówno zajmujących się Starym jak i Nowym Testamentem, jak też dla teologów moralnych, religioznawców oraz wszystkich uczonych zainteresowanych szeroko pojętą humanistyką.

Ks. Krzysztof Bardski

Joseph Grzywaczewski, *Great Persecutions and the Reconciliation of the Lapsi*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa, 2015, ss. 161.

Głównym zagadnieniem podejmowanym w książce jest powrót upadłych do Kościoła, szczególnie tych, którzy popadli w apostazję. Takich osób było wiele, a przy ich przyjmowaniu pojawiały się różne nadużycia. Przyjrzyjmy się bliżej zawartości książki. Obszerniejszej i bardziej szczegółowej prezentacji treści książki domaga się jej język, ponieważ została wydana po angielsku. Czytelnikom ze średnią znajomością tego języka wyjaśnimy, że autor napisał książkę w prostej i przystępnej angielszczyźnie, zadbawszy o należną solidność dzięki własnej znajomości języka i profesjonalnej korekcie.